

**Informacija o projektu „Kreativna Crna Gora –
ekonomska valorizacija i kreativne industrije“ sa predlogom Sporazuma o finansiranju
između Programa Ujedinjenih nacija za razvoj
i Ministarstva kulture Crne Gore**

UVOD

Jedna od misija Ministarstva kulture Crne Gore jeste da oblast kulture smjesti u kontekst održivog razvoja, uz promovisanje sopstvenih resursa kao područja pogodnih za investiranje.

Cilj kulturne politike Crne Gore je da razvija i unapređuje savremeno kulturno-umjetničko stvaralaštvo, kulturnu djelatnost i kulturni život uopšte, da valorizuje kulturnu baštinu, doprinosi međukulturnom dijalogu i očuvanju osobenosti različitih kulturnih identiteta, da pomaže afirmaciji identiteta Crne Gore kao države i unapređuje kulturne veze sa drugim zemljama¹.

U skladu sa članom 8. Zakona o kulturi², Ministarstvo kulture je pripremilo srednjoročni *Program razvoja kulture Crne Gore 2016-2020*, kojim su definisane mjere i aktivnosti unapređivanja sektora kulture na nacionalnom i lokalnom nivou, do 2020. godine. U ovom dokumentu navedena su strateška opredjeljenja politike Ministarstva kulture od 2016. do 2020. godine i osnovne mjere koje će ministarstvo sprovoditi u daljem razvoju kulture i afirmaciji kulturnih identiteta koji održavaju tradiciju i savremenost Crne Gore.

Pored toga, Vlada Crne Gore je 2018. godine usvojila Akcioni plan³ za sprovođenje Programa Ministarstva kulture pod nazivom *Kreativna Crna Gora: Identitet, imidž, promocija 2017-2020*, pa će stoga projekat pod nazivom *Kreativna Crna Gora - ekonomska valorizacija i kreativne industrije* u saradnji sa UNDP podržati implementaciju Akcionog plana i Programa, uz predložene nove projektne aktivnosti, predstavljene u ovom dokumentu. Ove aktivnosti će obezbjediti održivo upravljanje kulturnom baštinom Crne Gore, sa ciljem razvoja kulturnog turizma kroz ekonomsku revitalizaciju kulturne baštine i pokretanje razvoja kulturno-umjetničkog stvaralaštva.

Projekat *Kreativna Crna Gora* (u daljem tekstu “Projekat”) predstavlja osnov za afirmaciju identiteta Crne Gore u smislu ekonomske revitalizacije kroz obnovu kulturnog nasljeđa i podsticanja kulturnog stvaralaštva kroz razvoj kreativnih industrija.

Projekat će se nadovezati na rezultate prethodnih i tekućih aktivnosti u ovoj oblasti - na projektima *Beautiful Cetinje* i *Jačanje sistema upravljanja kulturnom baštinom*, a podržaće održivi socio-ekonomski razvoj Crne Gore, u skladu sa načelima održivog razvoja, obnavljanjem kulturne baštine u odabranim opštinama i stvaranjem uslova za ostvarivanje njihovih punih razvojnih potencijala.

¹ Prijedlog Programa razvoja kulture Crne Gore 2016-2020. (2016). Ministarstvo kulture Crne Gore, Cetinje, str.3.

² Zakon o kulturi CG, Sl. list Crne Gore br. 49/08; 40/11; 38/12, član 8.

³ Program *Kreativna Crna Gora: Identitet, imidž, promocija 2017-2020*, (2017). Ministarstvo kulture Crne Gore, Cetinje.

Projekat *Beautiful Cetinje* se fokusirao na obnavljanje kulturne baštine, i bio je usmjeren na rekonstrukciju objekata, sa mjerama energetske efikasnosti. Nakon određenog vremena, program se proširio na obnovu kulturnih i turističkih lokacija, pružanje stručne obuke za nezaposlene, razvoj infrastrukture i obnovu javnih prostora. *Beautiful Cetinje* je doprinio širem gradskom oživljavanju, što je otvorilo vrata za dalju ekonomsku valorizaciju kulturnog nasljeđa i podstaklo razvoj turizma kao i povećanje zaposlenosti.

Cilj projekta *Jačanje sistema upravljanja kulturnom baštinom* jeste jačanje sistema upravljanja kulturnom baštinom, kroz unapređenje sistema upravljanja kulturnim dobrima uspostavljanjem Informacionog sistema za upravljanje dokumentima u cilju implementacije informacionog sistema UZKD, kao i unapređenjem legislative u dijelu normativne djelatnosti Ministarstva kulture kroz podršku UNDP. Razvoj kulturnog turizma kroz obnovu kulturne baštine dodatni je podsticaj zajedničkoj realizaciji projekta i planiranim budućim aktivnostima.

2. PROJEKTNE AKTIVNOSTI

2.1. OPŠTI CILJ PROJEKTA

Opšti cilj Projekta je ekonomska valorizacija kulturnog nasljeđa i jačanje konekcije sa turističkom ponudom, zasnovanom na principima održivog razvoja, kao i afirmacija kreativnih industrija kao generatora lokalnog ekonomskog razvoja.

2.1.1. Ekonomska valorizacija kulturne baštine

Kako su nepokretna kulturna dobra prepoznata kao važan faktor nacionalnog identiteta i dugoročni resurs za održivi razvoj, i kao takvi su prioritet svih savremenih državnih politika, neophodno je kontinuirano sprovoditi aktivnosti vezane za njihovu zaštitu i očuvanje, unapređenje stanja, značaj kulturnog nasljeđa i uspostavljanje ambijenta za razumijevanje kulturne baštine i njene uloge pokretača, posebno za kulturni, turistički i ekonomski razvoj države.

Projekat je fokusiran na lokalni nivo i na već postojeće okruženje (institucionalni i pravni sistem), ali se ne ograničava na njih. Nastojaće da se uskladi sa već postojećim inicijativama koje vode različiti nacionalni i međunarodni akteri uključeni u tu oblast. Projekat *Kreativna Crna Gora: ekonomska valorizacija i kreativne industrije* će kroz konkretne inicijative demonstrirati kako upotreba kulturne baštine i razvoj kulturno-umjetničkog stvaralaštva poboljšava kvalitet života, povezuje kulturu i turizam, i podržava lokalni ekonomski razvoj. Kulturno nasljeđe je pasivan dio kulturne turističke ponude. Savremeni turizam traži aktivnosti, događaje, doživljaje, manifestacije.

SWOT analiza rađena za potrebe pripreme *Strategije regionalnog razvoja Crne Gore za period 2014-2020*, ukazuje posebno na slabosti sjevernog regiona kao što su: neadekvatna promocija kulturnog nasljeđa; loše stanje kulturnih dobara; neadekvatna opremljenost objekata kulture i nedovoljno ulaganje u sektor kreativnih industrija kao i nizak nivo međusobne saradnje JLS i nedostatak integrativnih aktivnosti na regionalnom nivou, dok prepoznaje šanse za valorizaciju i

promociju kulturnih različitosti; revitalizaciju starih zanata i domaće radinosti i razvoj preduzetništva⁴. Posebno kroz aktivnosti u okviru prve komponente ovog projekta biće prepoznata revitalizacija kulturnih dobara i starih zanata kao što su tesarski, zidarski, stolarski i sl.

Stoga je planirano da projekat podrži i implementaciju *Strategije regionalnog razvoja Crne Gore za period 2014-2020*⁵, posebno prioritetne oblasti 3.2.3 *Program kulture i turizma i kulturnog razvoja 2016-2020*, sa osvrtom na oblast 3.1.6 *Kulturno-umjetnička kreativnost* i oblast 3.2.1. *Zaštita nepokretne kulturne baštine*, snažno podržavajući kreativne industrije i javno-privatno partnerstvo, omogućavajući ponovno korišćenje objekata kulturnog naslijeđa i njegovog okruženja. Ovo će pomoći integrisanom urbanom razvoju, ostvarenom kroz održivi kulturni turizam i efikasni lokalni ekonomski razvoj.

Projekat će se fokusirati na obnovu dobara kulturne baštine u odabranim opštinama. Stoga su glavni zadaci projekta:

- Povezivanje kulturne i turističke ponude na nacionalnom i lokalnom nivou,
- Podrška inovacijama u zaštiti kulturne baštine i razvoj kreativnih industrija,
- Bolje korišćenje kulturnih potencijala za privlačenje investicija,
- Dalji razvoj i unapređenje specifičnih turističkih proizvoda vezanih za kulturno naslijeđe i lokalni razvoj,
- Afirmacija crnogorskog kulturnog naslijeđa i kulturno umjetničkog stvaralaštva kroz razvoj cikloturizma na sjeveru Crne Gore i EuroVelo8 Mediteranskse rute na primorju,
- Obnova i adaptacija postojećih dobara kulturnog naslijeđa i njihova ponovna upotreba.

2.1.2 Savremeno stvaralaštvo (kreativne industrije) kao generator razvoja lokalnih zajednica

Kreativne industrije predstavljaju jedan od važnih generatora lokalnog ekonomskog razvoja. Ministarstvo kulture je 2018. godine sprovedo prvi konkurs za podršku kreativnim industrijama, na kome su podržani umjetnici koji su, u sinergiji sa preduzetnicima, kreirali i napravili prvih deset proizvoda u ovoj oblasti. To nam dodatno potvrđuje da u ovom sektoru postoji snažan potencijal za razvoj koji je potrebno valorizovati. Riječ je o programu kojim uvezujemo sektor kreative (umjetnosti) sa sektorom preduzetništva, sa ciljem da se kreiraju tržišno orijentisani i konkurentni proizvodi.

Ministarstvo kulture je otpočelo sa aktivnostima na stvaranju uslova za razvoj kreativnih industrija, kroz uspostavljanje kreativnih hubova (Creative hub's). U toku su aktivnosti na uspostavljanju hubova u Kotoru i Baru, dok se priprema dokumentacija za upostavljanje hubova u Podgorici i sjevernom regionu. Imajući to u vidu, kroz projekat „Kreativna Crna Gora – ekonomska

⁴ Strategija regionalnog razvoja Crne Gore za period 2014-2020. (2014). Ministarstvo ekonomije Crne Gore, Podgorica, str. 35.

⁵ Ibid, str. 46.

valorizacija kulturne baštine i kreativne industrije“, planirana je realizacija aktivnosti na programskom konceptu razvoja habova, ali i na uspostavljanju habova na sjeveru Crne Gore.

Sa druge strane, savremeno kulturno umjetničko stvaralaštva zahtjeva drugačiji kontekst djelovanja od onog koji je tradicionalno bio zastupljen na ovim prostorima. To nam govori da je jedan od najvažnijih koraka u promjeni odnosa u umjetnosti i kulturi, a time i njenom efikasnijem i masovnijem prisustvu u društvenom životu, onaj kojim će se iskoračiti iz dosadašnje matrice, koja u dobroj mjeri predstavlja recidiv onih vremena kada je država bila jedini finansijer umjetnosti i kulture. Država i dalje mora biti značajan pokrovitelj, ali kultura ima i svoj tržišni kontekst i našoj umjetnosti i kulturi otvorene su brojne mogućnosti za iznalaženje sredstava u međunarodnim fondacijama i organizacijama. To znači da moramo biti otvoreni za što širi spektar inostranih umjetnika, i novih formi kulturno umjetničkog stvaralaštva, čime će se generisati jedna nova vrijednost koja može da ima snažne multiplikativne efekte.

U okviru ovog segmenta, projekat će se fokusirati na razvoj kreativnih industrija i savremenih formi kulturno-umjetničkog stvaralaštva. Stoga su glavni zadaci projekta:

- Podstaci sinergiju sektora kreative i preduzetništva,
- Stvoriti uslove za rad umjetnika u oblasti kreativnih industrija,
- Podstaci inovativna rješenja u valorizaciji kulturne baštine,
- Kreirati nove savremene forme kulturno umjetničkog stvaralaštva.

2.2. REALIZACIJA AKTIVNOSTI NA PROJEKTU PO KOMPONENTAMA

Komponenta 1. Ekonomska valorizacija kulturne baštine i njeno održivo korišćenje

S obzirom na to da kulturna baština doprinosi dobrobiti ljudi, kao i socijalnoj koheziji, inkluziji i otvorenosti prema multikulturalnom društvu, pristup prema kulturnoj baštini mora biti poboljšan pokretanjem istraživanja i inovacijama. Kulturno nasljeđe ima potencijal da sruši zidove i ukloni stereotipe podstičući razmjenu i mobilnost ideja, artefakata, praksi i ljudi. Promovisanje kulturnog nasljeđa kroz inovativni pristup upravljanju radi podsticanja integracije, inkluzivnosti i kohezije direktno će doprinijeti razvoju kulturnog turizma i ekonomskoj valorizaciji kulturne baštine.

Ovim pristupom će se osnažiti kapaciteti u mnogim fazama upravljanja kulturnim dobrima, kao što su izrada tehničke dokumentacije, identifikovanje mjera zaštite i izvođenje konzervatorskih, restauratorskih i drugih mjera na objektima pod zaštitom primjenom inovativnih modela i savremenih pristupa.

Projektom se želi početi sa aktivnostima koje podrazumijevaju prelazak sa tradicionalnog načina zaštite koji je podrazumijevao sprovođenje mjera zaštite na kulturnom dobru na uspostavljanje savremenog modela upravljanja kulturnim dobrima. To će prije svega biti postignuto kroz osmišljeno određivanje namjene kada su pojedinačna kulturna dobra u pitanju, a u složenim strukturama, kulturno - istorijskim cjelinama, kao i kroz intervencije koje će doprinijeti poboljšanju funkcionisanja i lokalnom ekonomskom razvoju. Svakako, održivo korišćenje kulturnih dobara,

treba biti detaljno promišljeno, na način da ni u jednom trenutku ne bude doveden u pitanje integritet kulturnih dobara. Primjenom ovakvog principa želi se obezbjediti ekonomska valorizacija ovog značajnog resursa. Jer, iako se čini da je priča o kulturno-istorijskom naslijeđu priča o prošlosti, savremeni modeli valorizacije i upravljanja baštinom predstavljaju snažan izazov i priču o budućnosti.

Zato će veliki broj aktivnosti biti usmjeren na prethodne konsultativne, dok će se jačati saradnja sa međunarodnim organizacijama i tijelima kao što su: UNESCO, ICOMOS (Međunarodni savjet za spomenike i znamenita mjesta), ICCROM (Međunarodni centar za studije zaštite i restauracije kulturnih dobara), IUCN (Međunarodna unija za konzervaciju prirode i njenih resursa) i dr.

Takođe, posebna pažnja u projektu biće usmjerena na formiranu Listu potencijalnih kulturnih i prirodnih dobara, tzv. Tentativnu listu. Na toj listi se za sada nalaze Istorijsko jezgro Cetinja, Stari grad Bar, Duklja, Nacionalni park Biogradska gora i Stećci – srednjovjekovni nadgrobni spomenici. Lista potencijalnih dobara se može dopuniti u svakom trenutku, a u skladu sa Operativnim smjernicama o primjeni Konvencije o svjetskoj baštini, ponovno se razmatra i podnosi najmanje svakih deset godina.

Dodatno, u januaru 2018. godine predložene su Izmjene granica kulturnog dobra Boke Kotorske upisanog na Listu svjetske baštine. Ovaj predlog manjih izmjena granica odnosi se na crnogorsku komponentu “Utvrdjeni grad Kotor” (MNE-02), serijskog dobra Svjetske baštine “Venecijanski odbrambeni sistemi od XVI do XVII vijeka: kopneni posjedi (Stato da Terra) – zapadni morski posjedi (Stato da Mar)“, upisanog na Listu svjetske baštine 2017. godine.

Planirane aktivnosti u okviru ove komponente:

- **Predlaganje modela i strategije za integralnu zaštitu kulturne baštine / podrška razvoju integrisanog pristupa zaštite kulturnog naslijeđa kroz proces revalorizacije kulturnih dobara** (izrada detaljnih elaborata identifikovanih nepokretnih kulturnih dobara za koja Uprava za zaštitu kulturnih dobara treba da izda Rješenja za nepokretno kulturno dobro sa njegovom identifikovanom zaštićenom okolinom⁶, obnova i ponovna upotreba),
- **Inovativno upravljanje kulturnim naslijeđem kroz predložena tri modela investicionog ulaganja** (privatno-javno partnerstvo, koncesija i nacionalna/lokalna investiciona ulaganja),
- **Podrška izradi tehničke dokumentacije** neophodne za sprovođenje konzervatorskih mjera i rekonstrukcije objekata,
- **Rekonstrukcija/adaptacija kulturnih dobara** koja dobijaju namjenu,

⁶ Ministarstvo kulture Crne Gore započelo je 2013. godine proces revalorizacije svih kulturnih dobara u Crnoj Gori. Zadatak revalorizacije je bio provjera vrijednosti kulturnih dobara Crne Gore, odnosno, stručna i naučna ocjena svojstava, osobenosti i značaja svih kulturnih dobara, kako nepokretnih, tako i pokretnih, koja su taj status imala prema ranijim propisima, od ustanovljavanja institucionalne i zakonodavne zaštite kulturnih dobara 1948. godine. To je podrazumijevalo da se za svako kulturno dobro, kroz interdisciplinarno istraživanje, urade elaborati koji, pored ostalog, sadrže istorijsku genezu i opis kulturnog dobra, obrazložen stručni stav o kulturnoj vrijednosti i kategoriji kulturnog dobra, utvrđeno stanje i prijedlog mjera i režim zaštite. Kod nepokretnog kulturnog dobra podrazumijevalo je i grafički prikaz osnove kulturnog dobra, granice kulturnog dobra i njegove zaštićene okoline i objekata koji se u njoj nalaze, sa katastarskim oznakama i pokretnim predmetima koji sa nepokretnim kulturnim dobrom čine umjetničku, istorijsku, vizuelnu ili funkcionalnu cjelinu. Do sada nije izdato ni jedno Rješenje kojim su nepokretna kulturna dobra dobila svoj status zajedno sa zaštićenom okolinom, stoga će ovaj projekat snažno podržati proces revalorizacije svih nepokretnih kulturnih dobara u Crnoj Gori.

- Realizacija projekata koji doprinose povećanju vidljivosti i popularizaciji kulturnih dobara, u cilju obezbjeđivanja njihove turističke i ekonomske valorizacije,
- **Testiranje alata i tehnika/mjera konzervatorskih mjera zaštite uključivanjem međunarodnih stručnjaka iz oblasti zaštite kulturne baštine / jačanje sistema očuvanja, restauracija i valorizacija kulturnog naslijeđa**, kroz podsticanje modernizacije sektora naslijeđa i primjene strateškog pristupa istraživanju i inovacijama, razmjeni znanja i pametnoj specijalizaciji – angažovanjem međunarodnih i lokalnih stručnjaka, akademske zajednice.

Komponenta 2. Razvoj kreativnih industrija i savremenog stvaralaštva – ideje i infrastruktura

U cilju efikasne promocije kulture, a sa akcentom na podršku u kreiranju politika i u pogledu inovacija, ova komponenta obuhvata **kulturno i umjetničko stvaralaštvo** kroz stvaranje uslova za njihovo **podsticanje** (podsticanje stvaralaštva samostalnih umjetnika za razvoj kreativnih industrija kao i savremenih formi kulturnih manifestacija).

Razvoj kreativnih industrija predstavlja segment koji ima veliki potencijal u pravcu generisanja lokalnog ekonomskog razvoja. Crna Gora je napravila prve korake u pravcu ostvarenja kreativnih dostignuća crnogorskih umjetnika. Kroz konkurs Ministarstva kulture, dobili smo prvih deset proizvoda iz oblasti kreativnih industrija, kroz projekat „Creative Montenegro“. Riječ je o proizvodima koji predstavljaju materijalizaciju onoga što je sinergija kreativnih ideja crnogorskih umjetnika i predanog rada naših preduzetnika. To ohrabruje ali i obavezuje da kroz još snažniju podršku kreativnim stvaralaštvu valorizujemo potencijale naših umjetnika.

Upravo zato, uspostavljanjem šest kreativnih habova, koji će biti inspiracija brojnim crnogorskim umjetnicima za stvaranje proizvoda u oblasti kreativnih industrija, postavljamo temelje razvoja ove oblasti. Kreativni habovi će biti preduzetnička jezgra crnogorskog stvaralaštva, što treba da doprinese razvijanju koncepta tržišno orijentisanog umjetnika.

Takođe, virtuelne platforme jedan su od alata čije razvijanje će omogućiti da u bilo kom momentu crnogorski umjetnici, a posebno oni u kreativnim habovima, uspostave komunikaciju sa privredom.

Na primorju i sjeveru formiraće se inovativni habovi/kreativni centri koji će imati fizičko sjedište/lokaciju u nekim od obnovljenih/revitalizovanih objekata kulturne baštine, po modelu koji će predložiti angažovani stručnjaci uz konsultacije lokalne zajednice, akademske zajednice i uključivanja privrednog i civilnog sektora koji žele da doprinesu promociji kulturne baštine.

Današnji pristup praksama iz oblasti kulturno umjetničkog stvaralaštva traži promjenu svijesti koje su zahvatile sve strukture savremenog društva. S jedne strane, mnogo toga se u samoj umjetnosti promijenilo, od toga da mnogo umjetnika danas stvara u nekim novim formama, do toga da su i očekivanja publike drugačija no što su bila prije nekoliko decenija. Sve to nameće ozbiljne aktivnosti kreiranja savremenih modela u kulturi i umjetnosti, kojom se moraju prevazići zastarjele, atrofirane, a nerijetko i provincijalne forme prezentacije umjetnosti.

Projektom se žele motivisati stvaraoci i kreatori umjetničkih i kulturnih aktivnosti ka inovativnijem i efikasnijem konceptu.

Kroz projekat se planira obezbjediti i prostor za rad tradicionalnih umjetnika u više opština u Crnoj Gori, čime će se omogućiti njihovo nesmetano stvaranje. Takođe, planira se realizovati i ideja “otvorenih ateljea” u saradnji sa Udruženjem likovnih umjetnika Crne Gore, kojim se želi turistički valorizovati prostori za stvaranje, kroz njihovu dostupnost ali i mapiranje i promociju.

Planirane aktivnosti u okviru ove komponente:

- Programski i infrastrukturni razvoj kreativnih habova,
- Podsticaji za inovativne ideje u oblasti kreativnih industrija,
- Organizovanje savremenih formi kulturno umjetničkog stvaralaštva,
- Uspostavljanje mentoring sistema za oblast kreativnih industrija ,
- Druge aktivnosti za razvoj ove oblasti,
- Dodatno, na primorju i sjeveru formiraće se inovativni habovi/kreativni centri koji će imati fizičko sjedište/lokaciju u nekim od obnovljenih/revitalizovanih objekata kulturne baštine, po modelu koji će predložiti angažovani stručnjaci uz konsultacije lokalne zajednice, akademske zajednice i uključivanje predstavnika privrednog i civilnog sektora koji žele da doprinesu promociji kulturne baštine.

Komponenta 3. Popularizacija i prezentacija prirodne i kulturne baštine Crne Gore kroz realizaciju kulturnih ruta Savjeta Evrope i Evropske mediteranske rute EuroVelo8

Kulturne rute predstavljaju program Savjeta Evrope⁷, koji se implementira od 1987. godine, a čiji je glavni cilj uspostavljanje kulturne saradnje između evropskih zemalja. Održivi razvoj, socijalna kohezija, značaj evropskog jedinstva, istorije i kulture i otkrivanje manje poznatih destinacija kroz turističku promociju, glavne su ideje ovog programa. Crna Gora se 2011. godine pridružila Proširenom djelimičnom sporazumu (EPA) u okviru programa Kulturne rute, što je omogućilo institucijama i organizacijama iz naše zemlje da se uključe u navedenu inicijativu. Program je najvećim dijelom baziran na promociji kulturnog turizma, kroz dobijanje sertifikata „Kulturna ruta Savjeta Evrope“ koji dodjeljuje Evropski institut ⁸ za kulturne rute. U dosadašnjem periodu 33 kulturne rute, koje prolaze kroz više od 50 država su dobile ovaj sertifikat. Evropski institut za kulturne rute broji preko 1600 članica, organizacija i institucija.

Aktivnosti će se odnositi na podršku kreativnim biznisima na područjima kulturnih ruta i uvezivanje i signalizacija kulturnih ruta sa Evropskom biciklističkom rutom.

⁷ Cultural Routes Programme, <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes>. Cilj programa je da demonstrira, putem putovanja kroz prostor i vrijeme, kako nasljeđe različitih zemalja i kultura Evrope doprinosi zajedničkom kulturnom nasljeđu.

⁸ Evropski institut za kulturne rute daje logističku pomoć i promoviše kulturne rute koje su dobile sertifikat Savjeta Evrope. Institut koordinira i rad mreže univerziteta koji se bave pitanjima kulturnih ruta i kulturnog turizma. U okviru navedenog, uspostavljeni su programi mobilnosti studenata sa univerziteta koji su sastavni dio mreže, a koji, između ostalog, podrazumijevaju posjetu lokaliteta koji su sastavni dio sertifikovanih ruta. Evropski institut za kulturne rute ima sjedište u Luksemburgu, a uspostavljen je od strane Ministarstva vanjskih poslova Luksemburga i generalnog sekretara Savjeta Evrope.

Preporuke za perspektive zelenog rasta i efikasan sistem transporta do 2030. godine definisani su u Strategiji razvoja biciklizma do 2030. godine (**EU Cycling Strategy**⁹).

Iako oblast saobraćaja nema namjenskih ciljeva održivog razvoja, biciklizam može doprinijeti realizaciji 11 od 17 ciljeva. Takođe je od globalnog značaja i Nova urbana agenda¹⁰ koja postavlja globalne standarde za održivi urbani razvoj. Biciklizam ima direktnu vezu sa aktonskim tačkama dnevnog reda na boljim javnim prostorima, životnijim mjestima i bezbjednosti na putevima.

Pored saobraćaja, Evropska unija ima zajedničku nadležnost za evropske transportne mreže. 15. decembra 2011. godine, Evropski parlament je pružio značajnu podršku EuroVelu, evropskoj mreži biciklističkih ruta u svom odgovoru na Bijelu knjigu Evropske komisije o transportu: „EuroVelo, evropska mreža biciklističkih trasa na velike udaljenosti, treba da bude uključena u TEN -T mreža¹¹”. Pozivanje na biciklizam i EuroVelo je uključeno u TEN-T Smjernicu 2014. godine. Nekoliko država članica želi iskoristiti ovu priliku i koordinaciju implementacije treba koordinirati od evropskih institucija.¹²

Kada govorimo o bike-sharing projektima, u Evropi trenutno ima 524 šeme.¹³ Nadovezujući se na dosadašnji uspjeh, bike-sharing je u toku sa značajnim investicijama i promjenama u poslovnim modelima.

Glavne preporuke EU uključuju: Uključivanje biciklističkih i javnih biciklističkih podataka i usluga u okviru standardizacije i harmonizacije podataka multimodalnog i real-time transporta.¹⁴

U okviru projekta Razvoj niskokarbonskog turizma u Crnoj Gori¹⁵, kancelarija UNDP je kroz Policentrični plan održive urbane mobilnosti (PolySUMP BokaCet 2020)¹⁶ predložila u okviru seta mjera vezanih za promociju nemotorizovanih vidova saobraćaja razvoj mediteranske biciklističke rute EuroVelo8¹⁷ koja prolazi kroz Crnu Goru, ali i uvođenje bike-sharing sistema¹⁸ u opštinama. U planu mreže EuroVelo koridora koji se prostire širom Evrope, prikazana je indikativna trasa EuroVelo 8 rute, uključujući dionicu od granice sa Hrvatskom do granice sa Albanijom. EuroVelo mreža biciklističkih koridora predstavlja osnovu za određivanje trasa u cijeloj Evropi. Opravdanost implementacije EuroVelo8 rute kroz Crnu Goru¹⁹ koja prolazi kroz dva nacionalna parka Lovćen i Skadarsko jezero, u cilju razvoja cikloturizma ogleda su i ekonomskim dobitima

⁹ EU Cycling Strategy (2017). Recommendations for Delivering Green Growth and an Effective Mobility System in 2030. ECF asb., Brussels.

¹⁰ **New Urban Agenda**, In October 2016, the **New Urban Agenda** was unanimously adopted at the United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development (Habitat III), serving as a new vision for our cities and municipalities for the next 20 years. UNDP demonstrated its full support to the implementation of the New Urban Agenda with the official launch of its [Sustainable Urbanization Strategy](#). A year later, UNDP welcomed its **Strategic Plan 2018-2021** with the endorsement of Member States, providing strategic guidance to UNDP's policy and programmes for the next four years. The new Plan sets out the direction for a new UNDP to support countries to end extreme poverty, reduce inequality and achieve the goals of the [2030 Agenda for Sustainable Development](#).

¹¹ European Parliament response to Roadmap to a Single European Transport Area – Towards a competitive and resource efficient transport system (2011/2096(INI).

¹² EU Cycling Strategy (2017), str 22.

¹³ MetroBike, LLC (2016). Bike-sharing Consultancy, retrieved on 18.02.2019. from <http://www.metrobike.net/>

¹⁴ EU Cycling Strategy (2017), str 65.

¹⁵ Law Carbon Spatial Planning, <http://lowcarbonmne.me/en/Low-Carbon-Spatial-Planning>

¹⁶ PolySUMP BokaCet 2020 (2017), retrieved on 19.02.2019. from <https://lowcarbonmne.me/files/UNDP%20-%20PolySUMP%202017%20MNE.pdf>

¹⁷ ECF, EuroVelo8 Mediterranean route, retrieved on 19.02.2019. from <http://www.eurovelo8.com/>

¹⁸ PolySUMP (2017), M.Popović, N.Tselenti, S.Lazarević, str 130-132

¹⁹ Studija opravdanosti za implementaciju Eurovelo 8 rute kroz Crnu Goru (2018), UNDP, <http://lowcarbonmne.me/en/Low-Carbon-Spatial-Planning>

za lokalnu zajednicu, ali i popularizaciji prirodne i kulturne baštine Crne Gore na međunarodnom nivou.

Po modelu razvoja EuroVelo8 rute²⁰, čijom implemenatcijom će se prezentovati cikloturistima prordna i kulturna baština primorja Crne Gore, očekuje se da će projekat podržati i razvoj cikloturizma u sjevernoj regiji Crne Gore, posebno kroz WHS kao što su Durmitor i sliv rijeke Tare. Svjetska kulturna baština (WHS) u području Durmitor / Tara ima izuzetnu univerzalnu vrijednost (Outstanding Universal Value) područja, i još uvijek se nalazi u relativno dobrim uslovima, međutim može se identifikovati određen broj potencijalnih prijetnji / pritisaka. Projektom bike sharing se očekuje doprinos očuvanju ali i popularizaciji ovog zaštićenog lokaliteta.

Ministarstvo kulture je izradilo Studiju „Promocija i valorizacija kulturne baštine kroz model dostupnosti sistemom bike sharing (Case study: Bar, Cetinje, Niksic, Mojkovac)“, pa će prvi pilot projekti u okviru ove aktivnosti biti predstavljeni u svim regijama Crne Gore.

Aktivnosti ove komponente doprinijeće jačanju sistema upravljanja prirodnom baštinom, a razvojem cikloturizma i bike sharing sistema u odabranim opštinama biće prezentovana i popularizovana zaštićena kulturna baština Crne Gore i na međunarodnom nivou.

3. VREMENSKI OKVIR IMPLEMENTACIJE AKTIVNOSTI

Realizacija projektnih aktivnosti vezanih po komponentama data je na sljedećem dijagramu kvartalno:

AKTIVNOSTI PROJEKTU	NA	I/ 2019	II/2019	III/2019	IV/2019	I/2020	II/2020	III/2020	IV/2020
Ekonomska valorizacija kulturne baštine i njeno održivo korišćenje									
Razvoj kreativnih industrija i savremenog stvaralaštva – ideje i infrastruktura									
Popularizacija i prezentacija prirodne i kulturne baštine Crne Gore kroz realizaciju kulturnih ruta Savjeta Evrope i Evropske Mediteranske rute EuroVelo8									

²⁰ PolySUMP (2017), M.Popović, N.Tselenti, S.Lazarević, str 124

4. BUDŽET ZA AKTIVNOSTI U 2019/2020. GODINI

Ukupna vrijednost projekta procjenja je na **milijon eura**, pri čemu će se Budžet obezbjeđivati od strane više donatora. Ministarstvo kulture Crne Gore opredjelilo bi 500.000 eura u 2019. i 2020. godini, a UNDP za 2019/2020. godinu 100.000 eura. Imajući u vidu već iskazanu spremnost za potpisivanje finansijskih sporazuma sa partnerskim opštinama koje će kofinansirati projektne aktivnosti već u drugom kvartalu 2019. godine, ali i najavu drugih međunarodnih donatora, ukupan budžet projekta za realizaciju gore opisanih aktivnosti je milion eura.

Finansiranje projekta: Ministarstvo kulture, UNDP, Opštine, drugi donatori
Budžet: 1,0 mil EUR / Obezbijeđena sredstva: 600,000 EUR (Ministarstvo kulture 500,000 EUR, UNDP / GLOC 100,000 EUR)
Implementacioni partner: UNDP Crna Gora
Implementacioni period: 2019-2020

NAPOMENA: Kontribucija Ministarstva kulture u 2019. godini u iznosu od 230.000 eura realizovala bi se iz već opredijeljenih sredstava Ministarstvu kulture Zakonom o budžetu za 2019. godinu (*sa budžetske pozicije: 4147 Konsultantske usluge, projekti i studije, čija je namjena realizacija upravo ovakvih projekata*), te ne bi imalo negativnog fiskalnog uticaja i potrebe za dodatnim izdvajanjem sredstava iz Budžeta za realizaciju ovog projekta. Kontribucija Ministarstva za 2020. godinu bi bila realizovana iz sredstava planiranih Ministarstvu kulture u okviru zakonom obaveznih sredstava namijenjenih za kulturu (2.5 % shodno članu 93 Zakona o kulturi), te kao takva ne bi imala negativan fiskalni uticaj ni na Budžet za 2020. godinu.

Sredstva za kontribuciju Ministarstva kulture za 2019. godinu će se prenijeti sa sljedećih budžetskih pozicija:

- Sa Programa 1361 Kulturno umjetničko stvaralaštvo, sa pozicije 4147 Konsultantske usluge projekti i studije, iznos od 70.000 eura
- Sa Programa 1363 Projekti od kapitalnog značaja za kulturu, promociju i razvoj kreativnih industrija, sa pozicije 4147 Konsultantske usluge projekti i studije, iznos od 40.000 eura
- Sa Programa 1318 Kulturna baština, sa pozicije 4147 Konsultantske usluge projekti i studije, iznos od 90.000 eura
- Sa Programa 1341 Razvoj kulture na sjeveru, sa pozicije 4147 Konsultantske usluge projekti i studije, iznos od 30.000 eura.

U narednoj tabeli dat je pregled ukupnog budžeta projekta za period 2019 - 2020 koji je organizovan po pojedinačnim komponentama, a u skladu sa projektnim dokumentom:

IZVOR FINANSIRANJA / OPIS AKTIVNOSTI NA PROJEKTU	PLANIRANE AKTIVNOSTI 2019. godina (EUR)	PLANIRANE AKTIVNOSTI 2020. godina (EUR)	UKUPNA VRIJEDNOST (EUR)
MK / Ekonomska valorizacija kulturne baštine i njeno održivo korišćenje	100,000.00	120,000.00	220,000.00
MK /Razvoj kreativnih industrija i savremenog stvaralaštva – ideje i infrastruktura	60,000.00	120,000.00	180,000.00
MK/Popularizacija i prezentacija prirodne i kulturne baštine Crne Gore kroz realizaciju kulturnih ruta Savjeta Evrope i Evropske Mediteranske rute EuroVelo8	70,000.00	30,000.00	100,000.00
UNDP / (GLOC) (EUR)	50,000	50,000	100,000.00
Dodatni izvori finansiranja ²¹	200,000.00	200,000.00	400,000.00
UKUPNI BUDŽET PROJEKTA (EUR)	480,000.00	520,000.00	1,000,000.00

Iznos od **500,000.00 EUR** Ministarstvo kulture će uplatiti UNDP-iju u junu mjesecu 2019. godine, što je ekvivalentno iznosu od 561,167.23 USD po zvaničnom kursu Ujedinjenih nacija-UNORE <https://treasury.un.org/operationalrates/OperationalRates.php#M> (1 USD=0.891 EUR) koji UNDP primjenjuje za april mjesec 2019. godine.

Direktni troškovi sprovođenja, uključujući i troškove Partnera zaduženog za sprovođenje, iznose 7% od učešća Ministarstva kulture za ovaj projekat i shodno tome se pokrivaju iz projekta i već su uključene u gore navedeni budžet.

5. UPRAVLJANJE PROJEKTOM

Upravljanje projektom će biti u nadležnosti Vlade Crne Gore. Pomoć u njenoj implementaciji će biti pružena od strane UNDP-a, agencije za implementaciju projekta, i svi partneri i zainteresovane strane će biti značajno uključeni.

Nosilac projekta u ime Vlade Crne Gore biće Ministarstvo kulture, dok će UNDP biti odgovoran za sve direktne aspekte implementacije.

²¹ Dodatni izvori finansiranja će se obezbjediti od strane jedinica lokalne samouprave, kompanija iz oblasti kreativnih industrija i drugih međunarodnih donatora.

Svim komponentama projekta upravljaće UNDP CO Montenegro pod nadležnošću direktnog izvršenja (DIM), u skladu s Vodičem za korisnike UNDP-a za upravljanje rezultatima.

Osnovaće se Projektni odbor, koji će se sastojati od UNDP-ovog predstavnika - vođe tima UNDP-a za demokratsko upravljanje i ekonomiju i životnu sredinu, predstavnika Ministarstva kulture i predstavnika Uprave za zaštitu kulturne baštine.

Menadžer programa za prostorni razvoj i infrastrukturu će biti odgovoran za svakodnevno upravljanje projektom zajedno sa timom za podršku projektu.

Tim za podršku projektu mogu činiti eksterni lokalni i međunarodni konsultanti (fizička i pravna lica).

Upravni odbor projekta će imati najmanje dva sastanka godišnje.

Izveštaji o napretku, kako u pogledu finansijskog tako i operativnog napretka, biće predstavljeni na sastancima Upravnog odbora projekta za cijeli budžet povezan sa realizovanim aktivnostima. Na upravnim odborima će se usvajati polugodišnji i godišnji Akcioni planovi i definisati detaljna dinamika realizacije projektnih aktivnosti koje se kofinansiarju od strane opština i drugih donatora. Dio projektnih aktivnosti se može realizovati kroz konkurse i donatorske grantove za ostvarivanje ciljeva definisanih komponentama projekta.

Završno izvještavanje će biti dostavljeno Ministarstvu kulture na kraju implementacije projekta. Članovi Upravnog odbora su: predstavnik Ministarstva kulture Crne Gore, predstavnik Uprave za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore i predstavnik UNDP.

Za administrativno - tehničke uslove i administrativnu podršku neophodnu za rad Upravnog odbora, kao i direktne aspekte implementacije projektnih aktivnosti zadužen je UNDP.

Prepoznajući potrebu za produbljivanjem i unaprijeđenjem saradnje u oblasti kulture na projektima od zajedničkog interesa, kao i činjenicu da su obezbjedjena dodatna, vanbudžetska sredstva za oblast kulture, predlaže se potpisivanje Sporazuma o finansiranju između Ministarstva kulture Crne Gore i Programa Ujedinjenih nacija za razvoj za projekat "Kreativna Crna Gora- ekonomska valorizacija i kreativne industrije".

PRIJEDLOG ZAKLJUČAKA

1. Vlada Crne Gore je na sjednici od _____ usvojila Informacija o projektu „Kreativna Crna Gora – ekonomska valorizacija i kreativne industrije“.

2. Vlada Crne Gore je prihvatila Sporazuma o finansiranju između Programa Ujedinjenih nacija za razvoj i Ministarstva kulture Crne Gore.

2. Ovlašćuje se ministar kulture Aleksandar Bogdanović da potpiše Sporazum iz tačke 2 ovih zaključaka.